

३. पडघमवरती टिपरी पडली

• ऐका. म्हणा. वाचा.

पडघमवरती टिपरी पडली
तडम् तड् तडम्,
कौलारावर थेंब टपोरे
तडम् तड् तडम् ॥

म्हातारी हरभरे भरडते
ढगात गड्गड् गडम्,
थेंबासोबत वीज कोसळे
कडम् कड्कड् कडम् ॥

थेंबाभवती जलात उठती
तरंग थरथर तरंग,
नाचू लागले अंगण सारे
आनंदाचे तरंग ॥

पाऊसधारा... मधेच वारा
पान पान सळसळून.....,
धरतीच्या रंध्रा-रंध्रातुन
संगीत आले जुळून ॥

– राजा ढाले

शिक्षकांसाठी : विद्यार्थ्यांकडून गाणे तालासुरात, साभिनय एकट्याने तसेच समूहात म्हणून घ्यावे. गाणे घरी म्हणून दाखवण्यास सांगावे.

शब्दार्थ : पडघम – एक चर्मवादय. (चर्म – कातडी.) टपोरे – मोठे. भरडणे – धान्य जाडसर दळणे. कोसळणे – वेगाने आणि जोराने पडणे. जल – पाणी. अंगण – घरापुढची मोकळी जागा. धरती – जमीन. धरतीचे रंध्र – जमिनीवरील मातीचे बारीक कण.

स्वाध्याय

प्र. १. थोडक्यात उत्तरे सांगा.

- (अ) कौलारावर काय पडत आहे ?
 (आ) 'म्हातारी ढगात हरभरे भरडते' असे का म्हटले असावे ?

प्र. २. काय झाले ?

कसा आवाज आला ?

- (अ) पडघमवरती टिपरी पडली - तडम् तड् तडम्
 (आ) ढग गडगडू लागले -
 (इ) वीज कोसळली -

प्र. ३. समानार्थी शब्द वाचा व लिहा.

- (अ) ढग - मेघ, घन (इ) जल - पाणी, उदक
 (आ) वीज - चपला, विद्युत (ई) धरती - धरणी, जमीन

प्र. ४. खालील कामे करण्यासाठी तुमच्या घरी कोणत्या वस्तू वापरतात ते सांगा.

उदा., हरभरे भरडण्यासाठी - जातं

- (अ) गहू दळण्यासाठी (ई) ज्वारी चाळण्यासाठी
 (आ) बाजरी पाखडण्यासाठी (उ) चहा गाळण्यासाठी
 (इ) मसाला वाटण्यासाठी (ऊ) काकडी कापण्यासाठी

प्र. ५. 'पडघमवरती टिपरी पडली' असे कवितेत म्हटले आहे. खरेतर पडघमवर टिपरी कुणीतरी वाजवली; पण कवीने 'पडघमवर टिपरी वाजवली' असे न म्हणता 'टिपरी पडली' असे म्हटले आहे. आता खालील वाक्यांतील अधोरेखित शब्दांचा अर्थ काय होतो ते लिहा.

उदा., कुंडीतल्या रोपावर **बुरशी पडली**, म्हणजे कुंडीतल्या रोपावर बुरशी वाढली किंवा बुरशी तयार झाली.

- (अ) सुभानराव निवडणुकीत पडले.
 (आ) कैरी पिवळी पडली.
 (इ) समीरा आजारी पडली.
 (ई) खाऊ मिळाला नाही म्हणून रमेशचा चेहरा पडला.
 (उ) काल रात्री खूप पाऊस पडला.

प्र. ६. 'तड् तड्' यासारखे कवितेत आलेले नादमय शब्द शोधा व लिहा. तुम्हांला माहीत असलेले नादमय शब्द सांगा.

प्र. ७. तुम्हांला पावसात भिजायला आवडते का ? भिजल्यावर तुम्हांला काय वाटते ते सांगा व लिहा.

उपक्रम :

१. साचलेल्या शांत पाण्यात लहानसा खडा टाका. कसा आवाज आला, तोंडाने काढून पाहा. वहीत लिहून ठेवा. खडा टाकल्यावर पाण्यावर तरंग उमटले का, तेव्हा पाणी कसे दिसले, त्याचे चित्र काढून रंगवा.
२. जोराचा वारा सुटतो, तेव्हा झाडांची पाने हालताना तुम्ही पाहिली असतील, त्या पानांचा आवाज नीट ऐका आणि वहीत लिहिण्याचा प्रयत्न करा. तुमचे आवडते झाड कोणते, ते शांत उभे असताना कसे दिसते, वाऱ्याने हालू लागले की कसे दिसते, दोन्ही वेळेला झाडाची हालचाल कशी होते, त्याची चित्रे काढा व रंगवा.

वाचा.

यासाठी कोणता शब्द वापरतात ते लक्षात घ्या. रिकाम्या चौकटीत योग्य अक्षरे लिहून ते शब्द पूर्ण करा.

१. भित्रा प्राणी.

२. रस्ता या शब्दाला पर्यायी शब्द.

३. उन्हाळ्यात पितात.

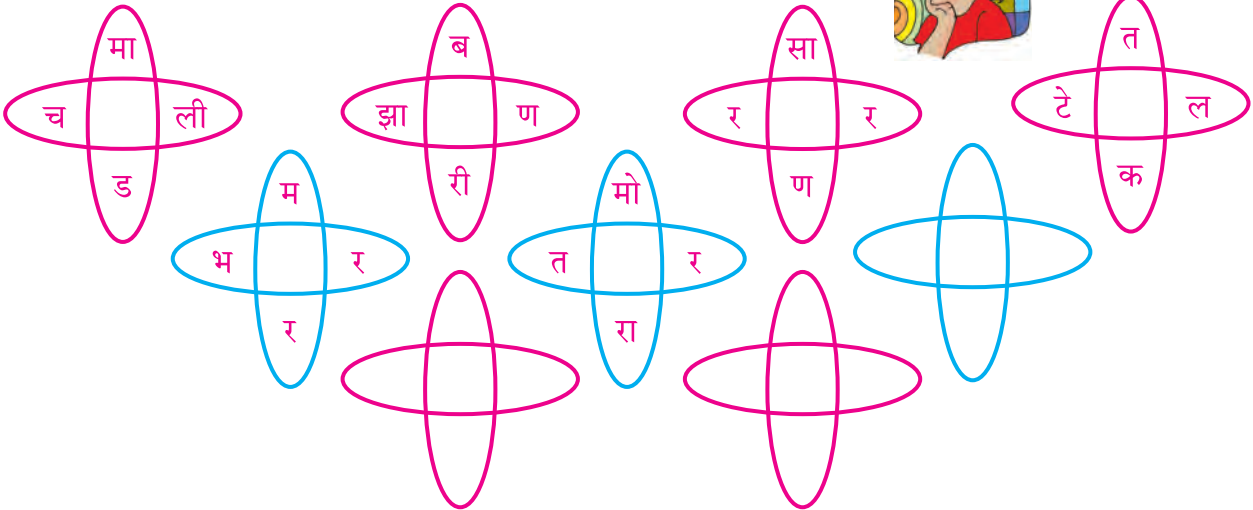
४. चौघडा या वाद्याबरोबर येणारे दुसरे वाद्य.

५. उत्सव या अर्थाचा दुसरा शब्द.

स			
स			
स			
स			
स			

रिकाम्या जागी योग्य अक्षर लिहा. तयार होणारे शब्द वाचा.

खाली दिलेल्या रिकाम्या फुलांमध्ये शब्दकोडी बनवा.

वाचा.

आई : अरे बंडू काय शोधतोस ?

बंडू : माझं दप्तर शोधतोय.

आई : या वेळी दप्तर घेऊन तू काय अभ्यास करणार आहेस ?
थांब, मी तुला दप्तर शोधून देते.

बंडू : अगं, दप्तरात माझा चेंडू आहे.

• वाचा.

मुसळधार पावसाने वरोरा जलमय

वरोरा ता. ८ (आमच्या बातमीदाराकडून) – काल दुपारी झालेल्या मुसळधार पावसाने संपूर्ण वरोरा परिसर जलमय झाला. दुपारी चारच्या सुमारास पाऊस सुरू झाला. सुरुवातीला बुरबुर पाऊस होता. पाच वाजेपर्यंत पावसाचा जोर इतका वाढला, की बसस्थानकाचा परिसर, चंद्रपूर रस्ता, शिक्षक वसाहत या सर्व भागांत तुडुंब पाणी भरले. संपूर्ण जुलै महिना कोरडा गेल्यामुळे वरोरेकर पावसाची वाट पाहत होते. आज पाऊस येईल असा अंदाज नव्हता, त्यामुळे छत्र्या, रेनकोट, बारदाने घरीच ठेवून कामावर गेलेले लोक, शाळेत गेलेली मुले आपापल्या ठिकाणी अडकून पडली होती. सायंकाळी साडेसहा वाजता पावसाचा जोर ओसरल्यावर लोक घरी परतू लागले. वरोरा तालुक्यात इतका पाऊस असताना, शेजारचा भद्रावती तालुका व चंद्रपूर जिल्ह्याचा इतर भाग कोरडाच राहिल्याचे समजते. उद्या दुपारपर्यंत संपूर्ण चंद्रपूर जिल्ह्यात मध्यम स्वरूपाचा पाऊस पडण्याची शक्यता हवामान खात्याने वर्तवली आहे.

स्वाध्याय

प्र. १. उत्तरे लिहा.

- (अ) बातमी कशाविषयीची आहे ?
- (आ) बातमीचे शीर्षक काय आहे ?
- (इ) शीर्षकावरून तुम्हांला काय कळले ? अशाच अर्थाचे दुसरे शीर्षक सांगा.
- (ई) वरोर्यामध्ये कोणकोणत्या भागांत पाणी साचले ?
- (उ) वरोरा तालुका कोणत्या जिल्ह्यात आहे, ते बातमीतल्या कोणत्या वाक्यावरून समजते ?
- (ऊ) ही बातमी कोणत्या महिन्यातील आहे ? ते कसे ठरवले ?
- (ए) वरील बातमीतील जोडाक्षर असणारे शब्द शोधा. लिहा. त्यांतील जोडाक्षरे अधोरेखित करा.

आम्ही असेही बोलतो

• वाचा.

आपण सगळेजण आपापल्या पद्धतीनं बोलतो. कधी कधी आपण एकाच गोष्टीसाठी वेगवेगळे शब्द वापरतो, म्हणजे आपण एकसारखंच बोलत असतो; पण त्यात थोडाफार फरक असतो. कोकणातल्या एका शाळेतील रशीद व पारूनं जे पाहिलं ते त्यांच्या शब्दांत लिहिलं आहे. ते वाचताना तुम्हांला गंमत वाटे.

पावसाळ्याचे दिवस होते. पावसाची रिपरिप चालू होती. मुलं रमतगमत, टंगळमंगळ करत शाळेत येत होती. येताना पाहिलेल्या गमती एकमेकांना सांगत होती. आज शाळेत आल्यावर बाईंनी एक नवाच खेळ सुरू केला. 'शाळेत येताना जे जे पाहिलं त्याचं वर्णन लिहा.' त्यांनी वर्गातल्या मुलांना सांगितलं. मुलं उत्साहानं लिहू लागली. जे पाहिलं ते लिहायचं.... स्वतःच्या मनानं.... त्यांना मजा वाटत होती. लिहून झाल्यावर रशीद वाचू लागला.

‘हातात दप्तर नि करडा घेऊन आम्ही वाटेनं चाललो होतो. वाटेत माडाची उंचच्या उंच झाडं होती. वाटेतला सांकव वलांडून आम्ही पलीकडे आलो. इतक्यात पाऊस गळू लागला. वाटेतल्या गोठणीत काही गोवारी बसले होते. पुढं आलो तर एक एस. टी. फासानं आली आन् वाकणातनं पुढं गेली. भर्भर्.... एवढ्यात माकडाचं एक केल्टं उड्या मारत गेलं. रस्त्यावरच्या कुत्र्यानं त्याची पाकट धरली. कुत्रं लई जोरात भुकायलं. आम्ही पळतच इकडं आलो.’

रशीदचं वाचन संपलं. लगेच पारू उत्साहानं म्हणाली, “बाई, आम्ही सोबतच आलो, पण मी वेगळं लिहिलंय, मी वाचू ?”

“अगं वाच की.” असं बाईंनी म्हणताच पारू वाचू लागली.

‘हातात दप्तर आणि डबा घेऊन आम्ही वाटेनं चाललो होतो. वाटेत नारळाची उंचच्या उंच झाडं होती. वाटेतला तात्पुरता पूल ओलांडून आम्ही पलीकडं आलो. इतक्यात पाऊस पडू लागला. वाटेत पाण्याजवळ विसाव्याच्या जागेत काही गुराखी बसले होते. पुढं आलो तर एक एस.टी. वेगानं आली आणि वळणावरून पुढं गेली. भर्भर्.... इतक्यात माकडाचं एक पिल्लू उड्या मारत गेलं आणि रस्त्यावरच्या कुत्र्यानं त्याचा पाठलाग सुरू केला. कुत्रं फारच जोरजोरात भुंकू लागलं. आम्ही पळतच इकडं आलो.’

पारूनं तिचं वाचन संपवलं.

“अगं, तुम्ही तर अगदी एकसारखं लिहिलंय. तुम्ही दोघं मिळून आलात ना !” बाई म्हणाल्या.
“एकसारखं कसं काय ?” रशीद अन् पारू दोघं एकदम म्हणाले.

“हे बघा, रशीदनं लिहिलं, की ‘आम्ही करडा घेऊन निघालो’ आणि पारूनं, ‘आम्ही डबा घेऊन निघालो’; पण डबा म्हणजेच करडा. माड म्हणजेच नारळ. आता तुम्हीच शोधा बरं, तुम्ही दोघांनी एकाच गोष्टीसाठी कोणते शब्द लिहिले आहेत ते.” बाई म्हणाल्या.

स्वाध्याय

- रशीद आणि पारू या दोघांनी लिहिलेले वर्णन वाचा व खालील तक्ता पूर्ण करा. रशीद आणि पारूच्या जोडीला तुमचा शब्द शेवटच्या रकान्यात लिहा.

रशीदचा शब्द	पारूचा शब्द	माझा शब्द
करडा	डबा	टिफिन
माड	नारळ	नारळ
सांकव		
गोठण		
.....	गुराखी	
फासानं	वेगाने	जोरात
.....	वळण	
.....	आम्ही	
केलटं		
पाकट धरली	पाठलाग केला	
.....	फारच	

उपक्रम : एकाच वस्तूसाठी/व्यक्तीसाठी प्रत्येकाच्या घरी/भाषेत कोणते शब्द वापरले जातात याची वर्गात चर्चा करा. अशा शब्दांचा संग्रह करा. ‘आमचा शब्दसंग्रह’ मध्ये हे शब्द लिहा.

शिक्षकांसाठी : वरील दोन्ही उतान्यांत वेगवेगळे शब्द आले आहेत. त्यामध्ये प्रमाणभाषा व बोलीभाषा असा भेद न करता मुलांना त्यांचे विचार, भावना उत्स्फूर्तपणे व्यक्त करायला वाव द्यावा. वरील तक्त्यामधल्या शब्दांना काही स्थानिक पर्यायी शब्द असल्यास त्यांचा वापर जरूर करावा. अशा प्रकारचे उतारे तयार करून मुलांना त्यांचा शब्दसंग्रह वाढवायला मदत करावी. या उपक्रमातून ‘आमचा शब्दसंग्रह’ ही नोंदवही तयार व्हावी अशी अपेक्षा आहे. शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना हळूहळू प्रमाणभाषेकडे नेण्याचा प्रयत्न करावा.